

DE INSTRUMENTENBOUWER

Deel 1: MARC VAN DAAL, uilleann pipe bouwer

Eén van de mooiste aspecten van de volksmuziek is de rijkdom aan muziekinstrumenten. Achter die instrumenten staat vaak een eenzame ambachtsman of -vrouw, die het instrument met veel liefde en toewijding in elkaar heeft gezet. Instrumenten als draailieren, bodhráns, doedelzakken, en bouzouki's worden vaak door muzikanten direct bij de instrumentenbouwer besteld. Als muzikant voel je een vreemd soort verantwoordelijkheid tegenover de maker van je instrument, want het ding blijft altijd een beetje zijn of haar kindje. Wie zijn deze mensen? Wat bezielt ze om dag in, dag uit instrumenten te bouwen die maar door weinig mensen worden bespeeld? In het eerste deel van een nieuwe serie brengen we een bezoek aan uilleann pipe bouwer Marc van Daal.

Tekst: **Rolf Groeneveld**

Foto's: **Wim van Ophem**

Niets aan het rijtjeshuis in Waalwijk verraadt dat hier de enige professionele uilleann pipe bouwer van Nederland woont. Zijn werkplaats ligt achter het huis verscholen, in het soort schuurtje waar andere mensen hun fietsen en tuingereedschap stallen. Maar als ik achter

Marc van Daal, een rasechte Brabander met een weelderige baard en haardos, de schuur in stap, zie ik overal de spullen die je mag verwachten in de werkplaats van een instrumentenmaker: een chanter in aanbouw op de werkbank, rietjes netjes op een rij op een plankje, bakjes met allerlei houten en metalen onderdelen, een kolossale draaibank, en losse planken hout op een stapel in de hoek.

"Ik maak bijna alles zelf, op een paar schroefjes na," zegt Marc. "Metalen onderdelen zoals kleppen laat ik gieten, maar daarvan heb ik de mallen wel zelf gemaakt. Die draaibank, daar draai ik de pijpen op, maar ook gereedschap dat ik nergens anders kan krijgen. Verder probeer ik zoveel mogelijk onderdelen in voorraad te maken, dat werkt een stuk efficiënter."

"Ik bouw nu zo'n dertig jaar. Nadat ik Liam O'Flynn had zien spelen, moest en zou ik ook zo'n instrument hebben. Maar die waren toen niet zo gemakkelijk te krijgen, en het eerste instrument dat ik kocht was heel slecht. De tweede set uilleann pipes die ik kocht was ook niet goed, dus toen ben ik gaan proberen er zelf een te bouwen. Aan die twee instrumenten die ik al had zag ik al snel hoe het niet moest, dus ik probeerde het te doen zoals ik dacht dat het wel moest. Ook bekeek ik regelmatig andere uilleann pipes, en daar heb ik ook veel van geleerd. En zo groeide langzaam mijn ervaring, en de kwaliteit van de instrumenten. Maar ik kom nog steeds instrumenten tegen waarvan ik echt niet begrijp hoe de maker het voor elkaar heeft gekregen. Die blijken dan bijvoorbeeld door horlogemakers gemaakt te zijn, mensen die heel precies kunnen werken met palletjes, veertjes, en andere kleine onderdelen."

Draaiorgels

"Ik heb nooit een specifieke opleiding voor uilleann pipe maker gevolgd. Wel heb ik vroeger een opleiding metaalbewerking gehad, en ik ben pianostemmer geweest. Het maken van uilleann pipes deed ik daar een beetje naast, maar uiteindelijk vond ik dit veel leuker dan piano's stemmen. Dit is mijn lot, mijn roeping. Ik denk dat het met mijn jeugd te maken heeft. Als kind vond ik draaiorgels al helemaal te gek. Als ze toen aan mij vroegen wat ik wilde worden, zei ik draaiorgeldraaier! Nou ben ik wel een orgeldraaier geworden, maar dan letterlijk, ha ha!"

"Bij mij moet alles gelijker. Mensen willen wel iets dat handgemaakt is, maar het moet er wel uitzien alsof het uit de fabriek komt. Maar muzikanten willen eerst weten hoe het klinkt en pas daarna hoe het eruit ziet. Ik heb ondertussen uilleann pipes gemaakt voor

mensen als Brian Mac Aodha en Michael Horgan, maar ik vind het net zo leuk om een set te bouwen voor een jongen of een meisje van zestien. Er is heel veel talent, en die mensen zitten allemaal toch om een instrument verlegen."

In een aparte ruimte liggen stukken diepdonkerbruin hout op elkaar gestapeld. Marc pakt twee stukken en slaat ze tegen elkaar. Een heldere, bijna loepzuivere klank schalt door het schuurtje. "Wat een klankkleur, hè? In Afrika noemen ze dit niet voor niks de muziekbom! Dit is Afrikaans ebbenhout, en alle houten onderdelen zijn daarvan gemaakt. Het is heel stabiel hout, zo zwaar dat het zinkt in water. Het hout voor de uilleann pipes moet droog zijn, want in hout zit alle-

maal olie en vocht. Olie dempt trillingen, dus dat moet allemaal eerst verdampen. Maar het hout moet ook niet te droog zijn. Het instrument moet kunnen groeien, ook nadat het is gemaakt en verkocht. Als een set eenmaal goed ingespeeld is, zou je niet zoveel proble-

men moeten hebben. Misschien vanwege temperatuurverschillen, maar als je je pipes in de huiskamer bewaart, dan zou dat voor het hout niks uit moeten maken. Dit komt van de Afrikaanse savannes, daar hebben de leeuwen nog tegenaan staan pissen! En dan zou het niet tegen temperatuurverschillen kunnen?"

"Alle metalen delen zijn traditioneel van messing gemaakt. Dat deden de tinkers ook, de Ierse woonwagenbewoners, die vroeger traditioneel uilleann pipe bouwers waren. Zij handelden in oud metaal, en dat gebruikten ze ook voor de instrumenten. Messing glimt mooi, waardoor je goed opvalt als je op straat speelt. Je kan de metalen onderdelen tegenwoordig ook laten verzilveren, dat glimt nog beter. Die rieten maak ik ook zelf, maar daar is heel moeilijk aan te komen. Ik heb hier een hele zak enkele rieten voor de drones, van een leverancier uit Frankrijk. Ik heb ze ook zelf wel eens verzameld in Griekenland, tijdens de vakantie."

"Welk advies ik een aspirant-uilleann piper zou willen geven? Ik zou er nooit aan beginnen, ha ha ha! Maar even serieus: koop een fatsoenlijk instrument. Het voordeel van de uilleann pipe is dat je kan beginnen met een practice set en later de drones en regulators erbij kopen als je daaraan toe bent. Het is natuurlijk maar net wat je ervoor over hebt, maar je hoeft niet de hele mik aan te schaffen als je er nog niet kunt spelen."

Internet:

Marc van Daal's website:

www.uilleann.net

De website van de Nederlandse Vereniging van Uilleann Pipers:

www.nvup.nl

De uilleann pipe

De uilleann pipe (uilleann spreek je uit als *illun*, met de klemtoon op de *i*) is, naast de harp en de bodhrán, hét instrument van de Ierse traditionele muziek. De herkomst van de naam is onzeker: de meest plausibele theorie herleidt de naam tot het gaelic *uillinn*, wat elleboog betekent. Dit zou verwijzen naar het feit dat de uilleann pipe speler zijn instrument met een blaasbalg onder zijn elleboog vol blaast.

Uilleann pipes zijn doorgaans in drie versies te verkrijgen: de practice set bestaande uit een zak en een melodiepomp (de *chanter*); de half set bestaande uit een zak, de chanter en een bourdonpijp (de *drone*, dat wil zeggen een pijp die continu dezelfde toon laat horen); en de full set bestaande uit de chanter, de drone en drie zogenaamde *regulators*. De regulators zijn pijpen met vier of vijf kleppen die de muzikant al spelende open kan zetten om akkoorden te spelen.

De uilleann pipe verschilt in een aantal belangrijke aspecten van de meeste doedelzakken. Ten eerste worden, met uitzondering sommige Franse en Vlaamse typen doedelzakken, de meeste doedelzakken met de mond angeblazen en niet met een blaasbalg. Ten tweede zijn de uilleann pipes de enige doedelzakken waar je twee volledige oktaven op kunt spelen - veel doedelzakken komen niet verder dan één. Ten derde zijn er maar weinig typen doedelzakken waar je akkoorden op kunt spelen, zoals dat op de regulators van de uilleann pipe wel kan. Tenslotte is er natuurlijk het zangerige, beetje klaaglijk geluid, dat vreemd genoeg iets van een viool in zich lijkt te hebben.

Marc van Daal is de enige professionele Nederlandse bouwer van uilleann pipes.